

Pavlíček, V.: O české státnosti. Úvahy a polemiky

3/ Demokratický a laický stát

Praha: Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum 2009, 543 s.

Jan Filip*

V letošním roce přikročilo nakladatelství Karolinum k vydání dalšího dílu sebraných studií a článků Václava Pavlíčka, profesora ústavního práva na pražské právnické fakultě. Stejně jako v předchozích dílech vydaných v roce 2002 (V. Pavlíček: O české státnosti. Úvahy a polemiky. 1. díl. Český stát a Němci, 413 s.; 2. díl. O právech, svobodách a demokracii, 285 s.) jsou soustředěny práce autora tentokrát ke zvláště aktuálním otázkám naší ústavní historie i aktuální politiky. Nejde jen o otázky nové, neboť i k tématům, kterým byly věnovány dva první svazky, se V. Pavlíček v posledních sedmi letech znovu často vracel v četných studiích a polemikách, což je žánr, který je mu obzvláště blízký. Proto je též podtitul tohoto svazku – „úvahy a polemiky“ – velmi výstižný.

Rád bych proto na vydání nového sborníku upozornil, i když se samozřejmě nejedná o první publikaci, nýbrž po vzoru „sebraných“ spisů o jakousi kompletaci často roztroušených prací, které můžeme najít nejen v odborných časopisech, nýbrž také v novinách a jinde. Pak jsou již obtížně dostupné, ačkoli obvykle pomáhají vystihnout vzrušenou dobu, ve kterých byly napsány. Čtenáři jsou tímto způsobem zpřístupněni v kompletu celkem čtyři soubory prací na téma naší ústavní historie, hodnot a idejí, o které se v ní vedou spory, stejně jako na téma nejaktuálnější z pohledu současnosti, kdy se jako by tato historická a hodnotová perspektiva vytrácí ve zdánlivé každodennosti. Kromě těchto souborů článků, úvah, projevů a vzpomínek jsou tentokrát do sborníku zařazeny i dobové dokumenty, které pomáhají dokreslovat argumentaci a postoje autora zejména v otázkách vzniku státu a především vztahů státu a církvi (s. 366-532). I tento svazek je vybaven rejstříkem, který výrazně ulehčuje hledání potřebných informací. Nelze ovšem opomenout ani úvodní část, ve které autor blíže vysvětluje svůj pohled na záruky a jistoty naší státnosti, které je třeba hledat v dějinném kontextu a prožitých zkušenostech společnosti.

I tento svazek jako celek představuje významný počin a najde si své čtenáře zejména v kruzích, které se zabývají problematikou vzniku našeho státu, ústavně-právními aspekty řešení kritických období jeho existence, hledáním orientace na různé státy a různé hodnoty. Stejně zaujme ovšem i ty, kteří se věnují pouze aktuálním otázkám dneška a sporům o modus fungování našeho státu na počátku 21. století. Ale i v těchto člancích na aktuální téma cítíme fundované historické a hodnotové zázemí, ve kterém V. Pavlíček rozvíjí své úvahy. První část nazvaná „Historická paměť a státní idea“ (s. 25-161) soustřeďuje studie a projevy (zejména k 17. listopadu) a rozhovory na tradiční (snad se již dá říci „pavličkovská“) témata jako jsou vznik státu a česká státní idea, vztahy s Němci, postoj šlechty, válečné poměry, prezidentské dekrety, amnestijní zákon a restituce majetku německých šlechtických rodů. S ohledem na současné diskuse ohledně možné ratifikace Lisabonské smlouvy (otázka státní suverenity, evropeizace práva) a podmínky nedotknutelnosti právních vztahů vzniklých na základě dekretů prezidenta republiky se nakonec po vydání knihy tato část, ač jinak převážně směřující do naší historie (nás však stále pronásledující), stala ještě aktuálnější než v době, kdy byly ony články a studie sepsány.¹ Pavlíčkovi úvahy proto nejsou nesené jen v duchu úsilí o obnovení historické paměti (pro mnohé nepřijemné), ale přispívají i k lepšímu pochopení současných diskusí a sporů. Je však třeba doporučit, aby měl čtenář někdy k dispozici zejména 1. svazek (Český stát a Němci, 2002), ve kterém je rovněž tato problematika řešena zejména v podobě již starších studií, zatímco v nynějším 3. svazku to jsou často rozhovory s novináři, kde převažují polemické momenty a kde se již tak nepracuje s literaturou a odkazy.

¹ Konečně i často citovaný a ve výuce používaný dodatek k Fullerově práci *Morálka a právo*. Praha 1998, s. 221n., nazvaný „problém odporného udavače“, bude studentům daleko srozumitelnější, když se seznámí s jeho skutečnými zdroji, které Pavlíček v této části (zejména rozbor a obhajoba amnestijního zákona č. 115/1946 Sb. a jeho srovnání s výnosem vůdce č. 16/1939 Věst. říš. protektora, o udělování beztrestnosti) důkladně a komparativně rozebírá (zejm. s. 111n).

* prof. JUDr. Jan Filip, CSc., Katedra ústavního práva a politologie, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno.

Druhá část sborníku je nazvána Laický stát (s. 163-206) a je doplněna cca 100 stranami dokumentů v přílohách. O složitosti této problematiky není třeba se blíže zmiňovat. Čtenáři se zde dostane do rukou soubor prací k řadě významných otázek historie i dneška jako jsou odluka, otázka dualismu světského a církevního práva, problematika konkordátu a jeho ratifikace a zejména pak otázka církevních restitucí, popř. vlastnictví katedrál sv. Víta. Zde rovněž autor v praxi potvrzuje slova o historické paměti, protože jako přímý účastník jednání o těchto otázkách po roce 1989 tuto problematiku zná nejen v ideologizované podobě.² Třetí část přece jen zaujme nejvíc ty, kterým je autorem zejména určena, tedy studující práv se vztahem k řešení těch nejaktuálnějších otázek dneška. Název této části „Role státu, výklad ústavy, prezident a soudcovská moc“ (s. 207-320) je jistě dostatečně vypovídající. V. Pavlíček se v ní kromě zhodnocení koncepce naší ústavy zabývá celou řadou sporných otázek, mezi kterými považují zejména za potřebné upozornit např. na jeho koncepci počítání běhu volebního období prezidenta,³ jím prosazený výklad demise premiéra jako demise celé vlády,⁴ problémy role zákona v novém právním prostředí po přistoupení k EU,

² Jen bych upozornil, že na s. 202 je nepřesně uváděno označení stanoviska pléna Ústavního soudu a že církevnímu majetku je věnováno především navazující stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05, byť samotným Ústavním soudem vědomě nerespektované (např. I. ÚS 663/06).

³ Svůj polemický názor zde nerozvádím a odkazuji na článek *Prezidentské volby v roce 2003 a počítání času v ústavním právu*. Časopis pro právní vědu a praxi, roč. 2003, č. 1, s. 59-62.

⁴ Zde sice správně poukazuje na nepoužitelnost komparace s obdobím socialismus, ale nevěnuje se období předmnichovské republiky, kdy např. výměna Malypetra a Hodži na postu premiéra byla vyřešena v Poslanecké sněmovně pouhým prezidentským sdělením.

pojednání o možnostech odvolávání prezidentem republiky (zejména na příkladu Nejvyššího soudu) nebo k otázkách soudní moci v ČR obecně.

Závěrečná část práce je věnována tématicky pracím V. Pavlíčka v podobě vzpomínek a příspěvků do poct osobnostem, které jsou spjaty s naší historií a vývojem státnosti, což jsou právě otázky, kterým je sborník věnován. Otištěny zde jsou (část Osobnost a dějiny – s. 321-365) nejen portréty osobností jako E. Beneš, J. Hájek, Z. Mlynář nebo Z. Jičínský, nýbrž i pojednání o problematice odkazu J. Hlávky. I tato část je prostorem pro kritické vyjádření stanovisek V. Pavlíčka k problémům současnosti, neboť právě příběh konkrétní postavy a jejího vývoje je k tomu ideálním prostorem.

Jako celek i třetí část souborného vydání statí znovu potvrzuje to, co jsem v tomto časopise uvedl při pojednání o jeho prvních dvou dílech.⁵ Práce V. Pavlíčka jsou důkazem konzistentnosti v jeho uvažování a potvrzují jeho vyhraněný zájem o naši ústavní historii a perspektivy vývoje naší státnosti. Při čtení jeho polemik a úvah daleko více než v jeho učebnicových výkladech do popředí vystupuje aktuální problematika řešení takových otázek jako jsou právní prostředky vyrovnání se s minulostí, pojetí státu a jeho členství v EU nebo střet institutů demokracie a právního státu, neboť v tomto žánru daleko více vystupují do popředí rysy osobnosti V. Pavlíčka, které mu získávají obdivovatele, stejně jako sveřepé odpůrce. I tento svazek tak potvrzuje, že V. Pavlíček je typem akademika, který je vždy tam, kde se něco děje. S jeho názory nemusíme souhlasit, ale vždy k nim musíme přihlížet. I třetí svazek tuto charakteristiku jen potvrzuje a dokládá.

⁵ Viz Časopis pro právní vědu a praxi, roč. 2003, č. 1, s. 84-85.